

זמן חנוכה \ הרב נחשון רבנשטיין

חג חנוכה הוא סוף החגים הן מבחינה כרונולוגית והן בכך שמבטא את המעבר לתקופה חדשה ללא נבואה, זמן בו כח התורה מתחזק. חג החנוכה, כידוע, אינו נזכר לא בכתובים בצורה מפורשת ולא במשניות בצורה מסודרת אלא רק בגמרא במסכת שבת אך בכל זאת ישנם מקורות בנביאים ומדרשים המתייחסים לחנוכה. ההתייחסות שם איננה למה שאנו קוראים חנוכה כמועד, אלא כתאריך. אמנם נראה שיש קשר בין המועד לבין התאריך בו הוא חל.

חנוכה וביכורים

חנוכה נזכר במדרש¹ ביחס לקין והבל: "ויהי מקץ ימים ר"א ורבי יהושע ר"א אמר בתשרי נברא העולם רבי יהושע אמר בניסן נברא העולם מאן דאמר בתשרי נברא העולם עשה הבל קיים מן החג ועד החנוכה מ"ד בניסן נברא העולם עשה הבל קיים מן הפסח ועד העצרת בין לדברי אלו בין לדברי אלו הכל מודים שלא עשה הבל בעולם יותר מחמשים יום". צריך להבין מה מקור המדרש לחבר את רצח הבל לחנוכה, ומהו תוכנו הפנימי של חיבור זה.

נראה לומר כך: גם קין וגם הבל הביאו קרבנות. קרבנו של קין היה מפרי האדמה, אפשר לומר שקרבנו היה ביכורים וישנה הלכה ידועה במשנה² שאפשר להביא ביכורים עד חנוכה: "מעצרת ועד החג מביא וקורא, מן החג ועד חנוכה מביא ואינו קורא". לכן אמר ר"א שהבל נהרג עד חנוכה, כי הוא הזמן האחרון שאפשר להביא את קרבנו של קין. לר"י שאמר עד עצרת קצת קשה, כי אז רק מתחילים להביא ביכורים.

¹ בראשית רבה פרשה כב אות ד

² ביכורים פ"א מ"ו

בחנוכה נפסקת התבואה בשדה, אין מה לאסוף ולכן מפסיקים להביא ביכורים. לא רק ביכורים מפסיקים להביא, אלא כל עבודת האדם בשדה נפסקת. עד חנוכה האדם חורש, זורע ומטפל בכל ענייני הגידול של השנה הבאה ומחנוכה ואילך מצפה לגשמים. לבד מטיפולים מיוחדים החקלאי נשאר כביכול "מובטל" ומה יעשה עד זמן הקציר? בשדה- תמה העבודה לעת עתה, בחוץ- גשום, יוצא שהאדם יושב בבית כשהוא מושבת. ודאי שבזמן שכזה כל יהודי מחויב להתעלות במצבו הרוחני. כשם שבשבת ובשביעית אדם מקדיש את זמנו לרוחניות כך גם בזמן זה של החורף, זמן בו מתכנס האדם אל תוך ביתו, צריך להתרומם. התורה גם אוסרת על האדם כל מלאכה בשבת ופשוט שאין מנוחה זו לבטלה אלא בכדי לשאוב את התוכן הרוחני הגנוז בזמן.

הזמן של חנוכה בלוח השנה, במסגרת הטבע, הוא נקודת המעבר מן החורף אל הפנים, מההתעסקות בגשם אל העיסוק ברוח.

העדפת הרוחניות

עיסוק יתר בגשמיות איננו דבר חדש. הנביא חגי מקבל נבואות בערב חנוכה³ וכפי שראינו זהו זמן בו כלתה המלאכה בשדה, התבואה כבר נאספה והעבודה לקראת החורף הסתיימה. הנביא קובל על כך שהעם מפנה את כל מרצו אל הרווחה כלכלית, הגשמיות, ואינו בונה את המקדש. הנביא מוכיח את עמ"י על רשלנות בבניין המקדש, על זניחת הקודש והמצב הרוחני. כל דאגת העם נתונה לתבואה בשדות, וצועק הנביא שהיא ה"נותנת", כיון שהקדש נזנח יש מצב כלכלי קשה ואין שום הצלחה גשמית:

"... פה אמר ד' צבאות לאמר העם הזה אמרו לא עת בא עת בית ד' להבנות: ויהי דבר ד' ביד חגי הנביא לאמר: העת לכם אתם לשבת בבתיכם ספונים ובהבית הזה חרב: ועתה פה אמר יד' צבאות שימו לבבכם על דרכיכם: זרעתם הרבה והבא מעט אכול ואין לשבעה שתו ואין לשקרה לבוש ואין לחם לו והמשפך משפך אל צרור נקוב: פה אמר ד' צבאות

³ חגי ב-יכג

שימו לבבכם על דרכיכם... יען ביתי אשר הוא חרב ואתם רצים איש לביתו: על כן עליכם קלאו שמים מטל והארץ קלאה יבולה: ואקרא חרב על הארץ ועל ההרים ועל הדגן ועל התירוש ועל היצהר ועל אשר תוציא האדמה ועל האדם ועל הבהמה ועל כל יגיע כפים".⁴

בעקבות התוכחה היתה בעם התעוררות לבנות את ביהמ"ק. בזכות זו אומר ה' שתהיה ברכה בשדות.

"בעשרים וארבעה לתשיעי בשנת שתיים לדרוש היה דבר ד' ביד חגי הנביא לאמר... יען חגי ויאמר כן העם הזה וכן הגוי הזה לפני נאם ד' וכן כל מעשה ידיהם ואשר יקריבו שם טמא הוא: ועתה שימו נא לבבכם מן היום הזה ומעלה מטרם שום אבן אל אבן בהיכל ד': מהיותם בא אל ערמת עשרים והיתה עשרה בא אל היקב לחשף ומשים פורה והיתה עשרים: הפיתי אתכם בשדפון וברקון ובברד את כל מעשה ידיכם ואין אתכם אלי נאם ידוד:

שימו נא לבבכם מן היום הזה ומעלה מיום עשרים וארבעה לתשיעי למן היום אשר יסד היכל ידוד שימו לבבכם: העוד הזרע במגורה ועד הגפן והתאנה והרמון ועץ הזית לא נשא מן היום הזה אברך:

מהרגע שהעם התחיל לבנות את המקדש, לחזור אל הקודש, קיימת הבטחה אלוקית גם לברכה הגשמית. הנביא מקבל נבואה זו ערב חנוכה, ולא בכדי. זמן זה הוא נקודת ההתכנסות אל הקודש, שעה בה אנו נדרשים להשיב העיקר למקומו.

ישנה טעות נפוצה ביחס לסדרי העדיפות בחיים. אנשים משקיעים את מירב זמנם בלחשוב איך להרוויח ולהצליח בגשמיות ועיקר עיסוקם סובב סביב עניין זה, מתוך מחשבה שרק כך יצליחו. טעות זו איננה של הדור האחרון בלבד אלא מתלווה אלינו לאורך כל הדורות. כך הם דברי הנביא לעם, תוכחה על כך שהם עוסקים בגשמיות וזונחים את בית ה', את הקודש והרוחניות. הנביא קורא לעם להבין שהברכה אינה תלויה רק בהשתדלות המעשית, אלא גם ברמה הרוחנית של העם, בקישור אל ה' והמקדש.⁵ גם

⁴ שם פרק א

⁵ עניין זה מפורש גם בפרשת "והיה אם שמוע".

בזמן שהוא סוף עונת הזריעה ונראה שאין עוד תקוה, אפשר שתהיה ברכה אם רק יעסקו בבניין הרוחניות.

זמן המסוגל לתורה

כפי שאמרנו, בחנוכה מפסיקים להסתובב בשדה משום שאין תבואה וזהו הזמן הנכון להתכנס ללמוד תורה. בחורף אין אפשרות לשוטט בחוץ - זה הזמן להגיע לנקודה רוחנית. הרב גולדוויכט אומר על ההלכה שנה חנוכה מצוה להניחו על פתח ביתו מבחוץ עד שתכלה רגל מן השוק ששוק זה מקום גשמי, הרגל מבטאת את המקום הנמוך ביותר, וזהו הזמן בו יש את האור הכי נמוך - תפקיד חנוכה הוא שהתורה תאיר ותשפיע ותכלה רגל מן השוק. צריך להתאמץ עד כמה שאפשר לחיות חיי רוח אף בתוך החומר.

התיקון של יון

הרבה מפרשים את המאבק עם יון כמאבק עם גסות נוראה ואלילות וזה נכון במדה מסוימת. היה מקום למפגש עם יון - "יפת אלוקים ליפת"⁶, אבל נקודת מפגש זו נאבדה, לעת עתה. יון במקוריותה היא עליונה, הולכת בצמוד עם שם, אך בכפיות אליו "וישכון באהלי שם". הישגיה היו לא רק במובן המעשי של ארכיטקטורה, מדעים וכדומה שהרי יון השיגה הרבה גם במובן הרוחני מבחינת מידות ואמונה. ודאי שאינם במדרגת ישראל ורחוקים מהאמונה הנכונה והטהורה, אך מתוך העולם הם הגיעו למקום הקרוב ביותר אל עם ישראל. על יון אומר הזוהר הקדוש⁷ "קריבין לאורחי דמהימנותא". לא סתם חז"ל התירו לכתוב את התורה ביונית⁸ ולא סתם הרמב"ם קיבל הרבה מאריסטו. עיקר המאבק היה עם המתיוונים, היהודים ובעיקר הנכרים. אנטיוכוס היה מלך סוריה, לא "יווני" טהור, לכן הרחיק עוד יותר את המפגש הנכון בין ישראל ליוון. הבעיה היא בגסות החיצונית

⁶ בראשית ט כז

⁷ זוהר ח"ב דף רלז/א "אשר אין בה מום, דא מלכות יון דאינון קריבין לארחי מהימנותא"

⁸ מסכת סופרים פרק טו הלכה א.

שפשטה בעקבות יוון. ההלניסטים לקחו מיוון צדדים חיצוניים והקצינו אותם עד לגסות נוראה. המתיוונים פתחו בגימנסאות, תחרויות וכו', דבר זה הביא למשבר גדול בעם וגרם להתייונות. עם חיצונית וגסות זו נאלץ העם להתמודד. רבש"ע השגיח ושמר על העם עד שבמאבק זה הם יצאו מנצחים. גם במפגש עם יון יש לדעת היכן לשים את הדגש, לדעת להתרכז ב"תוך" ולזרוק את הקליפה. לתת לרוחניות את מקומה כראשונה מפני הגשמיות. כשם שאנו צריכים בחיינו להתרכז בקודש, כך במפגש עם אומות העולם בכלל ויוון בפרט בבחינת "חכמה בגוים תאמין" עלינו להתמקד בצדדים העליונים של הגויים ולא להיגרר אחר הצדדים השפלים. כשניצחו החשמונאים במלחמה, הדבר הראשון שעשו היה להאיר את המקדש. הם לא התעסקו בתיקון המצב הגשמי, קודמת לכל היא הדבקות ברבש"ע ע"י התורה והמקדש.

תפקידנו הוא להאיר את החושך בעולם, להאיר את כוחותינו הרוחניים, להגדיל תורה ויראת שמים, מידות ומוסר. תפקיד גדול זה מוטל עלינו כעם ולא רק כפרטים, עם שכל עניינו הוא להאיר את אור ה' בעולם.